

Persoonlijke overdenking bij Herdenking Slachtoffers Japanse Zeetransporten door de voorzitter SHSJZ, drs. Heiko Roelfsema, op 9 september 2017 in Bronbeek

Dames en heren, na deze welkomstwoorden, wil ik in mijn jaarlijkse persoonlijke overdenking als uw voorzitter wat dieper ingaan op dit proces van verhalen weven.

Waarom herdenken wij en blijven wij herdenken. Vaak hoor je: omdat we onze geliefden niet *mogen* vergeten. Dat vind ik nogal calvinistisch. Nee, mijn antwoord is: omdat wij onze geliefden niet *willen* vergeten. Hoe doen we dat? Door verhalen te vertellen en daarna stilte te betrachten ter overdenking.

In 2008 stond ik hier voor het eerst en vertelde het verhaal van mijn grootvader, mijn opa Heiko, die ik nooit gekend heb, omdat hij met 5900 andere krijgsgevangenen en Romusha's in 1944 omkwam op de *Junyo Maru*. Ik vertelde toen mijn verhaal over hem, helaas een verhaal dat maar geen verhaal kón worden, omdat we niets van hem wisten, niets tastbaars van zijn bezit over hadden gehouden, en omdat de overgebleven familieleden de rest van hun leven over hem zwegen als het graf. Ik heb u allen toen en alle jaren erna opgeroepen om toch vooral, hoe summier ook, wel uw verhaal als overlevende of nabestaande te vertellen, opdat kinderen en kleinkinderen niet met zo'n grote leegte achterblijven.

Lieve mensen, achter die oproep zit een persoonlijk mensbeeld.

Onder meer als professioneel therapeut ben ik tot de overtuiging gekomen dat mensen verhalen *zijn*! Wij zijn talige wezens. Een unieke menselijke eigenschap. Mensen vertalen hun ervaringen in woorden en weven ze doorlopend aaneen tot één verhaal, zoals een spin zijn web weeft. De spin: knoopje voor knoopje; draadje voor draadje; wij: verhaaltje voor verhaaltje. Of zoals mijn moeder zei: "vertelletje voor vertelletje". Nou lukt het meestal wel om onze dagelijkse ervaringen zo tot één levensverhaal aan elkaar te weven, maar soms lukt dat echt niet, zeker niet alleen. Dat is het moment dat we van een trauma spreken. Het inweven van een traumatische ervaring in het verhaal dat we tot dan hebben geweven, lukt opeens niet. We kunnen er geen woorden voor vinden, zeggen we dan. We zijn sprakeloos. Met stomheid geslagen. Sommigen vinden die woorden pas na tientallen jaren, en sommigen vinden ze nooit. Hun verhalenweb van het leven krijgt draden met losse einden.

Maar het leven gaat door en andere, nieuwe ervaringen worden om de losse einden heen ingeweven. Dit weefproces betekent wel dat ons levensverhaal elke dag verandert. Trauma of geen trauma. Er is dus geen vaste, onveranderlijke kern die beschrijft wie wij precies zijn; nee, onze identiteit, wat wij ons Zelf noemen, en onveranderlijk lijkt, is doorlopend in wording. Het ... *is*... niet, het ... *ontstijgt*... juist uit dit veranderende weefsel van verhalen. Zoals de typische geur van de Indische keuken in de Kumpulan straks ontstijgt vanuit de interactie tussen al die verrukkelijke gerechten en kruiden.

Maar, zoals het patroon van het spinnenweb alleen zichtbaar is door er op enige afstand naar te kijken; het recept van de kok in de Kumpulan slechts te waarderen is door het te proeven, zo wordt onze identiteit alleen maar zichtbaar als er naar ons levensverhaal wordt geluisterd. Juist de toehoorder, u als luisteraar, als naaste, als medemens kan door te luisteren het verhalenweefsel van de verteller overzien; alsof u een mens als een silhouet in tegenlicht, ziet opdoemen vanuit de verte. Langzaam maar zeker wordt het beeld duidelijker. Zichtbaarder vanuit de vertelde herinneringen. Herkenbaar. Raakbaar.

Hier op deze plaats luisteren wij elk jaar naar een paar van die levensverhalen, opdat wij de mens die wordt beschreven eruit kunnen zien ontstijgen. Zodat wij hem voor ons zien en hem daarna onmogelijk meer kunnen vergeten.

Nu leven wij helaas in een tijd van *Twitter*, *soundbites* en *sms*. Het lijkt net of we het leven, ons leven, met al onze ervaringen in steeds mínder woorden moeten vangen. Alles lijkt 'kort door de bocht' geformuleerd te moeten worden. Er zijn zelfs wereldleiders die hun wereldmacht tegenwoordig dagelijks met *tweets* en *oneliners* uitoefenen. In heel weinig, soms ook nog onbegrijpelijke, woorden en in onbeholpen zinnen, moet de luisteraar, wij allemaal, maar gokken wat er bedoeld wordt. Alles lijkt los zand. We kunnen er geen patroon meer in ontdekken. Dat geeft een gevoel van onbehagen, angst en soms paniek. Als we van die paar losse woorden geen zinnen meer kunnen maken, dan is er geen zin en raken wij "buiten zinnen".

Deze onduidelijke en verwarde communicatie doet niemand goed en kan tot ongelukken leiden, en zelfs tot oorlog; de geschiedenis heeft ons dat keer op keer geleerd.

Ook in deze weken houden we allemaal ons hart vast als we de retoriek tussen Noord-Korea en de rest van de wereld horen.

Terwijl wij hier toch bij elkaar zijn onder de afspraak:

(op monument wijzend) "dit nooit weer".

Dames en heren, als ik gelijk heb, en mensen verhalen *zijn*, dan moeten die verhalen verteld worden. Dan alleen zien we wie iemand is geworden, wat zijn betekenis en waarde is.

En voor hen die hun verhaal niet meer kunnen vertellen, zoals de 100.000 mensen die wij vandaag herdenken, moeten wij hun verhaal *vóór* hen vertellen.

In een begrijpelijke en vooral persoonlijke taal. Geen *tweets*, maar in een rijk palet van woorden geschilderd.

Wij geven hier vandaag ruim baan voor woorden over mensen, geliefden, vaders, opa's, ooms, broers, neven, vrienden en strijdmakkers die ons na hebben gestaan, niet alleen opdat zij niet vergeten worden, maar omdat we ze niet *willen* vergeten; opdat hun waarde en betekenis voor ons allen duidelijk wordt en blijft. Opdat wij zien waarvoor zij leefden en stierven, en dat dat niet voor niets is geweest.

Dáárom herdenken wij.

Ik wens u een gedenkwaardige ochtend toe en vanmiddag een prachtige reünie vol verhalen en herinneringen.

Dank u.